

Chemické vlastnosti alkánov a cykloalkánov:

Chemické vlastnosti sú určené **jednoduchou nepolárnou kovalentnou väzbou σ** medzi atómami uhlíka C-C a medzi atómami uhlíka a vodíka C-H, ktorá sa môže štiepiť výlučne **homolyticky** (UV žiarenie, vysoká teplota).

1. CHEMICKÉ REAKCIE NA VÄZBE C-H

- pre alkány sú charakteristické **radikálové substitúcie** (S_R) s reťazovým mechanizmom

Halogenácia (S_R)

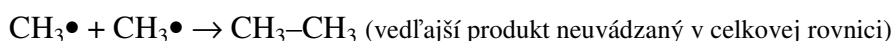
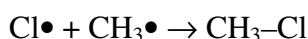
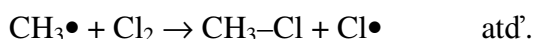
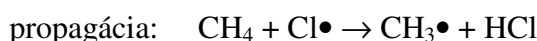

Chlorácia metánu

Molekulový zápis:

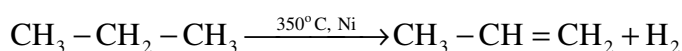
Reakčný mechanizmus:

Sulfochlorácia (S_R)

Dehydrogenácia (E) – 200-400 °C, K = Ni, Pt, Pd, Rh, ...; vznikajú nenasýtené uhľovodíky

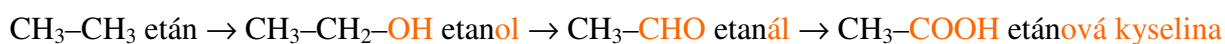
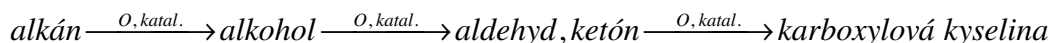

2. CHEMICKÉ REAKCIE NA VÄZBE C-C

Oxidácia

Katalytická oxidácia (K = oxidy Mn a Co) za vzniku rôznych oxidačných produktov, ako sú alkoholy, aldehydy, ketóny a karboxylové kyseliny.

Krakovanie (z angl. *to crack* – lámať, trhať)

- pyrolýza alkánov s dlhým reťazcom na zmes alkánov s kratším reťazcom.

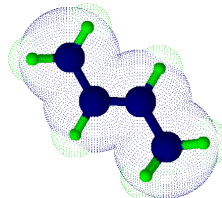
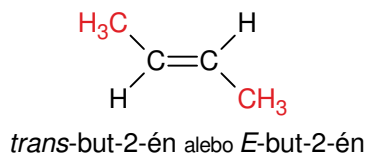
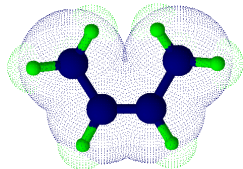
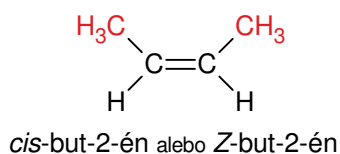
Prehľad alkánov (hlavne z hľadiska ich praktického využitia) – učebnica s. 87-88

ALKÉNY

- homologický rad alkénov so sumárnym vzorcom C_nH_{2n}
- izeméria uhlíkového reťazca + polohová izoméria

Štruktúra alkénov:

- dvojitá väzba – $1 \sigma + 1 \pi$, väzbový uhol 120° , rovinné usporiadanie atómov
- π väzba znemožňuje rotáciu okolo väzby $C=C$, preto pri niektorých alkénoch sa vyskytuje stereoizoméria – **cis-trans izoméria**

Fyzikálne vlastnosti:

- ako alkány

Chemické vlastnosti:

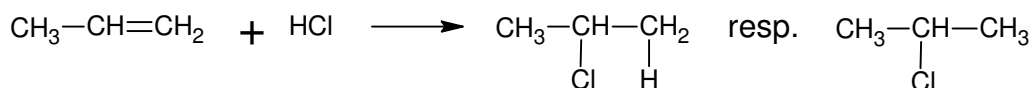
V dôsledku prítomnosti dvojitej väzby sú alkény v porovnaní s alkánmi reaktívnejšie, pričom väčšinou dochádza k štiepeniu π -väzby – typické reakcie alkénov sú **adície** (hlavne elektrofilné).

1. ELEKTROFILNÁ ADÍCIA (A_E)

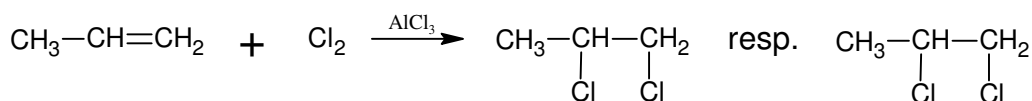
A_E nesymetrických alkénov sa riadi **Markovnikovým pravidlom** (toto pravidlo určuje hlavný produkt):

Kladná častica (elektrofil) sa viaže na ten atóm uhlíka dvojitej väzby, ktorý má väčší počet atómov vodíka.

Adícia halogénvodíkov ($H^{\delta+} - X^{\delta-}$)

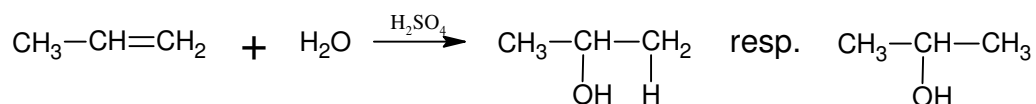

Adícia halogénov (väčšinou v prítomnosti katalyzátorov AlCl_3 , FeBr_3)

2. NUKLEOFILNÁ ADÍCIA (A_N) v prítomnosti minerálnych kyselín ako katalyzátorov

Adícia vody ($H^{\delta+} - OH^{\delta-}$)

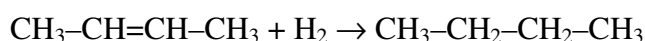

3. OSTATNÉ REAKCIE

Oxidácia (KMnO_4 , O_3 , OsO_4 , $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$, ...)

- konečnými produktmi sú dioly, aldehy, ketóny alebo karboxylové kyseliny

Katalytická hydrogenácia (A_R) za vzniku nasýtených uhlíkovodíkov

Polymerizácia – učebnica s. 92-93

Úlohy – učebnica s. 94

ALKADIÉNY

Diény sú uhlíkovodíky s dvoma dvojitými väzbami medzi atómami uhlíka. Podľa vzájomnej polohy dvojitých väzieb rozlišujeme diény:

- **s kumulovanými dvojitými väzbami** – prešmykujú sa na alkíny
 $\text{CH}_2=\text{C}=\text{CH}_2$ propadién $\rightarrow$ $\text{CH}_3-\text{C}\equiv\text{CH}$ propín
- **s izolovanými dvojitými väzbami** – reakcie ako alkény
 $\text{CH}_2=\text{CH}-\text{CH}_2-\text{CH}=\text{CH}_2$ penta-1,4-dién
- **s konjugovanými dvojitými väzbami** – najznámejšou reakciou je príprava cyklických zlúčenín Dielsovou-Alderovou reakciou (Nobelova cena za chémiu r. 1950)

